

NVBe - Impact van maatregelen

Achterliggende database van Covid-19-dossier, samengesteld in de periode van begin maart 2020 tot en met eind juni 2020 door Carlijn Damsté en Annemieke Jalink (IQ healthcare, vakgroep Ethiek van de Gezondheidszorg, Radboudumc).

Zie ook het thema 'maatschappelijke impact' voor de maatschappelijke impact van de maatregelen.

Verdringingsvraagstuk

- Archard, D., Caplan, A., 2020. Is it wrong to prioritise younger patients with covid-19? BMJ 369. <https://doi.org/10.1136/bmj.m1509>
- Biddison, L.D., Berkowitz, K.A., Courtney, B., De Jong, C.M.J., Devereaux, A.V., Kisson, N., Roxland, B.E., Sprung, C.L., Dichter, J.R., Christian, M.D., Powell, T., Task Force for Mass Critical Care, Task Force for Mass Critical Care, 2014. Ethical considerations: care of the critically ill and injured during pandemics and disasters: CHEST consensus statement. Chest 146, e145S-55S. <https://doi.org/10.1378/chest.14-0742>
- Coen Verbraak interviewt IC-arts Hans van der Hoeven - De Publieke Tribune: ic-arts Hans van der Hoeven], n.d. . NPO Radio 1. <https://www.nporadio1.nl/de-publieke-tribune/onderwerpen/533224-coen-verbraak-interviewt-ic-arts-hans-van-der-hoeven>
- Derde et al., L., 2020. Ethische principes, in: DRAAIBOEK PANDEMIE DEEL1. pp. 13–15. <https://www.demedischspecialist.nl/sites/default/files/Draaiboek%20pandemie%20deel%201.pdf>
- Douwe Jan weet niet of hij zijn volgende chemokuur nog krijgt, n.d. . NRC. <https://www.nrc.nl/nieuws/2020/03/31/het-voelt-alsof-zijn-leven-minder-waard-is-a3995422>
- Ethische onderbouwing crisisscenario fase zwart Covid-19, NEON, 2020. <https://hetneon.nl/cms/wp-content/uploads/2020/03/Ethische-onderbouwing-CZE-crisisscenario-Covid-19.20mrt2020.pdf>
- hoogleraren, A. en klinisch, 2020. Artsen: 'Laat de reguliere zorg niet in de verdrinking komen' . de Volkskrant. <https://www.volkskrant.nl/gs-b111cff8>
- In het verpleeghuis voelt elke dag als Russische roulette, n.d. . NRC. <https://www.nrc.nl/nieuws/2020/04/16/in-het-verpleeghuis-voelt-elke-dag-als-russisch-roulette-a3997032>
- Intensivisten Radboudumc: inzet op meer IC-capaciteit is een verkeerde reflex, n.d. . NRC. <https://www.nrc.nl/nieuws/2020/06/04/intensivisten-radboudumc-inzet-op-meer-ic-capaciteit-is-een-verkeerde-reflex-a4001794>
- Je zal maar iets anders hebben | Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde, n.d. <https://www.ntvg.nl/artikelen/je-zal-maar-iets-anders-hebben/volledig>
- Lewis, M.A., 2020. Between Scylla and Charybdis — Oncologic Decision Making in the Time of Covid-19. New England Journal of Medicine 0, null. <https://doi.org/10.1056/NEJMp2006588>
- 'Nieuw uitstel van de overige zorg kost te veel levens', n.d. . NRC. <https://www.nrc.nl/nieuws/2020/04/25/nieuw-uitstel-van-de-overige-zorg-kost-te-veel-levens-a3997853>
- Peeters, P.-H., n.d. Zorg-ethica Marian Verkerk: 'We blijken verlegen met echt kwetsbare mensen.' Sociale Vraagstukken. <https://www.socialevraagstukken.nl/interview/zorg-ethica-marian-verkerk-we-blijken-verlegen-met-echt-kwetsbare-mensen/>
- Rosenbaum, L., 2020. The Untold Toll — The Pandemic's Effects on Patients without Covid-19. New England Journal of Medicine 0, null. <https://doi.org/10.1056/NEJMms2009984>

Schrag, D., Hershman, D.L., Basch, E., 2020. Oncology Practice During the COVID-19 Pandemic. JAMA. <https://doi.org/10.1001/jama.2020.6236>

Vergeet de reguliere zorg niet! | Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde, n.d. <https://www.ntvg.nl/artikelen/interview/vergeet-de-reguliere-zorg-niet/volledig>

'Zorg moet zo spoedig mogelijk op zoek naar nieuwe normaal', n.d. <https://www.medischcontact.nl/nieuws/laatste-nieuws/nieuwsartikel/zorg-moet-zo-spoedig-mogelijk-op-zoek-naar-nieuwe-normaal.htm>

Wie heeft prioriteit in een crisissituatie?

Afkyr, H., 2020. Krijgen mijn vrienden en ik wel een IC-bed?. OneWorld. <https://www.oneworld.nl/lezen/opinie/krijgen-mijn-vrienden-en-ik-wel-een-ic-bed/>

Archard, D., Caplan, A., 2020. Is it wrong to prioritise younger patients with covid-19? BMJ 369. <https://doi.org/10.1136/bmj.m1509>

Auriemma, C.L., Molinero, A.M., Houtrow, A.J., Persad, G., White, D.B., Halpern, S.D., 2020. Eliminating Categorical Exclusion Criteria in Crisis Standards of Care Frameworks. The American Journal of Bioethics 0, 1–9. <https://doi.org/10.1080/15265161.2020.1764141>

Berlinger et al., N., 2020. Ethical Framework for Health Care Institutions Responding to Novel Coronavirus SARS-CoV-2 (COVID-19) Guidelines for Institutional Ethics Services Responding to COVID-19. <https://www.thehastingscenter.org/wp-content/uploads/HastingsCenterCovidFramework2020.pdf>

Biddison, L.D., Berkowitz, K.A., Courtney, B., De Jong, C.M.J., Devreaux, A.V., Kissoon, N., Roxland, B.E., Sprung, C.L., Dichter, J.R., Christian, M.D., Powell, T., Task Force for Mass Critical Care, Task Force for Mass Critical Care, 2014. Ethical considerations: care of the critically ill and injured during pandemics and disasters: CHEST consensus statement. Chest 146, e145S-55S. <https://doi.org/10.1378/chest.14-0742>

Broeke, A. ten, 2020. Ik wil geen publiek debat over wanneer jij mij mag laten doodgaan . de Volkskrant. <https://www.volkskrant.nl/gs-bebfc97b>

Coen Verbraak interviewt IC-arts Hans van der Hoeven - De Publieke Tribune: ic-arts Hans van der Hoeven, n.d. . NPO Radio 1. <https://www.nporadio1.nl/de-publieke-tribune/onderwerpen/533224-coen-verbraak-interviewt-ic-arts-hans-van-der-hoeven>

Danaher, J., 2020a. Philosophical Disquisitions: 73 - The Ethics of Healthcare Prioritisation during COVID 19. Philosophical Disquisitions. <https://philosophicaldisquisitions.blogspot.com/2020/04/73-ethics-of-healthcare-prioritisation.html>

Danaher, J., 2020b. Philosophical Disquisitions: COVID-19 and the Impossibility of Morality. Philosophical Disquisitions. <https://philosophicaldisquisitions.blogspot.com/2020/03/covid-19-and-impossibility-of-morality.html>

Derde et al., L., 2020. Ethische principes, in: DRAAIBOEK PANDEMIE DEEL1. pp. 13–15. <https://www.demedischspecialist.nl/sites/default/files/Draaiboek%20pandemie%20deel%201.pdf>

Devisch, I., van Rootselaar, F., 2020. Ethiek biedt geen uitweg voor de tragedie op een ic. Filosofie.nl. <https://www.filosofie.nl/ethiek-biedt-geen-uitweg-voor-de-tragedie-op-een-ic/>

Ethiek in tijden van het zwartste scenario, n.d. <https://www.medischcontact.nl/nieuws/laatste-nieuws/artikel/ethiek-in-tijden-van-het-zwartste-scenario.htm>

- Ethisch protocol voor verdeling IC-bedden in geval van tekort oogst kritiek, n.d. . NRC.
<https://www.nrc.nl/nieuws/2020/06/17/ethisch-draaiboek-krijgt-kritiek-a4003224>
- Ethische onderbouwing crisisscenario fase zwart Covid-19, NEON, 2020. <https://hetneon.nl/cms/wp-content/uploads/2020/03/Ethische-onderbouwing-CZE-crisisscenario-Covid-19.20mrt2020.pdf>
- Ethische principes in het gedrang door COVID-19? | Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde , n.d.
<https://www.ntvg.nl/artikelen/ethische-principes-het-gedrang-door-covid-19/volledig>
- Guan, W., Ni, Z., Hu, Yu, Liang, W., Ou, C., He, J., Liu, L., Shan, H., Lei, C., Hui, D.S.C., Du, B., Li, L., Zeng, G., Yuen, K.-Y., Chen, R., Tang, C., Wang, T., Chen, P., Xiang, J., Li, S., Wang, Jin-lin, Liang, Z., Peng, Y., Wei, L., Liu, Y., Hu, Ya-hua, Peng, P., Wang, Jian-ming, Liu, J., Chen, Z., Li, G., Zheng, Z., Qiu, S., Luo, J., Ye, C., Zhu, S., Zhong, N., 2020. Clinical Characteristics of Coronavirus Disease 2019 in China. N Engl J Med NEJMoa2002032. <https://doi.org/10.1056/NEJMoa2002032>
- Jecker, N.S., Wightman, A.G., Diekema, D.S., 2020. Prioritizing Frontline Workers during the COVID-19 Pandemic. The American Journal of Bioethics 0, 1–5.
<https://doi.org/10.1080/15265161.2020.1764140>
- Jongepier, F., Jongsma, K., 2020. Ethici, even pas op de plaats – Bij Nader Inzien. Bij Nader Inzien.
<https://bijnaderinzien.com/2020/03/24/ethici-even-pas-op-de-plaats/>
- Kipnis, K., 2002. Triage and Ethics. AMA Journal of Ethics 4.
<https://doi.org/10.1001/virtualmentor.2002.4.1.puhl1-0201>
- Mahase, E., 2020. Covid-19: Patients who are improving could have treatment withdrawn if others could benefit more. BMJ 369. <https://doi.org/10.1136/bmj.m1382>
- Mat, J., 2020. Medisch ethica Erasmus MC: ‘We moeten wellicht vaker zeggen: we behandelen niet.’ NRC. <https://www.nrc.nl/nieuws/2020/03/27/medisch-ethica-erasmus-mc-we-moeten-wellicht-vaker-zeggen-we-behandelen-niet-a3995130>
- Ministerie van Volksgezondheid, W. en S., 2020. Ethische overwegingen bij een pandemie - Nieuwsbericht - CEG – Centrum voor Ethiek en Gezondheid.
<https://www.ceg.nl/actueel/nieuws/2020/03/18/ethische-overwegingen-bij-een-pandemie>
- Peeters, P.-H., n.d. Zorg-ethica Marian Verkerk: ‘We blijken verlegen met echt kwetsbare mensen.’ Sociale Vraagstukken. <https://www.socialevraagstukken.nl/interview/zorg-ethica-marian-verkerk-we-blijken-verlegen-met-echt-kwetsbare-mensen/>
- Peterson, A., Largent, E.A., Karlawish, J., 2020. Ethics of reallocating ventilators in the covid-19 pandemic. BMJ 369. <https://doi.org/10.1136/bmj.m1828>
- Pierik, M.V. en R., 2020. Opinie: Geef jong en fit voorrang op de intensive care. de Volkskrant.
<https://www.volkskrant.nl/columns-opinie/opinie-geef-jong-en-fit-voorrang-op-de-intensive-care~b301722c/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>
- Pierik, R., Verweij, M., 2020. Het pijnlijke gesprek over ziekenhuisbedden moet juist nu gevoerd worden – Bij Nader Inzien. Bij Nader Inzien. <https://bijnaderinzien.com/2020/03/23/laat-niet-aan-artsen-over-wie-een-bed-krijgt-op-de-intensive-care/>
- Publicatie draaiboek keuzes IC-opname bij schaarste, 2020. . Federatie Medisch Specialisten.
<https://www.demedischspecialist.nl/nieuws/publicatie-draaiboek-keuzes-ic-opname-bij-schaarste>
- Redman, D.M., Haslam, D.J., n.d. When demand outstrips supply: A Christian view of the ethics of healthcare resource allocation during the COVID-19 pandemic 8.
http://admin.cmf.org.uk/pdf/When_demand_outstrips_supply-COVID19_briefing_paper.pdf

- Rivlin, M.M., 2000. Why the fair innings argument is not persuasive. BMC Medical Ethics 1, 1. <https://doi.org/10.1186/1472-6939-1-1>
- Rosenbaum, L., 2020. Facing Covid-19 in Italy — Ethics, Logistics, and Therapeutics on the Epidemic's Front Line. New England Journal of Medicine 0, null. <https://doi.org/10.1056/NEJMp2005492>
- Should we give priority care to healthcare workers in the covid-19 pandemic?, 2020. . The BMJ. <https://blogs.bmj.com/bmj/2020/04/01/should-we-give-priority-care-to-healthcare-workers-in-the-covid-19-pandemic/>
- 'Sluit mensen met een verstandelijke beperking niet uit van ic', n.d. <https://www.medischcontact.nl/nieuws/laatste-nieuws/nieuwsartikel/sluit-mensen-met-een-verstandelijke-beperking-niet-uit-van-ic.htm>
- Truog, R.D., Mitchell, C., Daley, G.Q., 2020. The Toughest Triage — Allocating Ventilators in a Pandemic. N Engl J Med 0, null. <https://doi.org/10.1056/NEJMp2005689>
- Wie een schaars ic-bed krijgt, hangt af van ligduur, zorgberoep, leeftijdsfase én lot, n.d. <https://www.medischcontact.nl/nieuws/laatste-nieuws/artikel/wie-een-schaars-ic-bed-krijgt-hangt-af-van-ligduur-zorgberoep-leeftijdsfase-en-lot.htm>
- Woltz, W., n.d. Helaas mijnheer, het leven is nu op rantsoen. NRC. <https://www.nrc.nl/nieuws/2020/04/10/helaas-mijnheer-het-leven-is-nu-op-rantsoen-a3996515>
- Xander Koolman op Twitter: "1. De keuze tussen wie een kans krijgt om te overleven en wie zal sterven dringt zich op nu er een tekort aan IC-bedden dreigt in NY. Bij patiënten met gelijke prognose lijkt een loterij het meest rechtvaardig, volgens panel.], n.d. . Twitter. <https://twitter.com/xanderkoolman/status/1243803062772412417>
- Zohny, H., 2020. The Moral Cost of Coronavirus. Journal of Medical Ethics blog. <https://blogs.bmj.com/medical-ethics/2020/03/16/the-moral-cost-of-coronavirus/>

Sterven met Corona en bezoekersbeleid

- Beek, M. van, 2020. Er zijn voor de stervenden, kan dat met een mondkapje op? Trouw. <https://www.trouw.nl/gs-b64971c2>
- Biddison, L.D., Berkowitz, K.A., Courtney, B., De Jong, C.M.J., Devreaux, A.V., Kissoon, N., Roxland, B.E., Sprung, C.L., Dichter, J.R., Christian, M.D., Powell, T., Task Force for Mass Critical Care, Task Force for Mass Critical Care, 2014. Ethical considerations: care of the critically ill and injured during pandemics and disasters: CHEST consensus statement. Chest 146, e145S-55S. <https://doi.org/10.1378/chest.14-0742>
- Derde et al., L., 2020. Ethische principes, in: DRAAIBOEK PANDEMIE DEEL1. pp. 13–15. <https://www.demedischspecialist.nl/sites/default/files/Draaiboek%20pandemie%20deel%201.pdf>
- Eftting, M., Geest, M.V.D., 2020. Zorgorganisaties richten extra palliatieve afdelingen op voor covid-19-patiënten om humaner te sterven. de Volkskrant. <https://www.volkskrant.nl/gs-b5bb0e3a>
- Het enige contact met de buitenwereld bestond uit twee telefoontjes per dag, n.d. . NRC. <https://www.nrc.nl/nieuws/2020/06/18/het-enige-contact-met-de-buitenwereld-bestond-uit-twee-telefoontjes-per-dag-a4003242>
- Visser, E. de, Eftting, M., 2020. Artsen en ethici: versoepel bezoeksregels voor familie van ziekste coronapatiënten op ic. de Volkskrant. URL <https://www.volkskrant.nl/gs-b9fe7127>

- Vleuten, O. van der, 2020. Je kunt één leven redden, maar brengt dan andere levens in gevaar. Mag dat?. pzc.nl. <https://www.pzc.nl/walcheren/je-kunt-een-leven-redden-maar-brengt-dan-andere-levens-in-gevaar-mag-dat-br~a2e5031e/>
- Wakam, G.K., Montgomery, J.R., Biesterveld, B.E., Brown, C.S., 2020. Not Dying Alone — Modern Compassionate Care in the Covid-19 Pandemic. *New England Journal of Medicine* 382, e88. <https://doi.org/10.1056/NEJMp2007781>
- Wulp, M., Anderliesten, H., Schürmann, G., 2020. Coronacrisis: het belang van een goed afscheid <https://www.agora.nl/kennisbank/coronacrisis-het-belang-van-een-goed-afscheid/>
- Wynne, K.J., Petrova, M., Coghlan, R., 2020. Dying individuals and suffering populations: applying a population-level bioethics lens to palliative care in humanitarian contexts: before, during and after the COVID-19 pandemic. *Journal of Medical Ethics*. <https://doi.org/10.1136/medethics-2019-105943>
- Yardley, S., Rolph, M., 2020. Death and dying during the pandemic. *BMJ* 369. <https://doi.org/10.1136/bmj.m1472>